

Socialismen er moderne

Af Lars K. Christensen

Øjvind Larsen forsøger i sin kronik d. 12.12. (1994 i *Information*) at vise at socialismen er umoderne. En stor del af de senere års kritik af socialismen har ellers netop gået på det modsatte: at den er en del af det moderne projekt, af de store fortællinger, som i den post-moderne tid er blevet noget så umoderne. Når man læser Øjvind Larsens kronik får man da også nærmest indtryk af, at han i virkeligheden placerer sig i kølvandet på den postmoderne kritik.

Med henvisning til året 1989 hævder forfatteren, at det ikke længere er muligt "seriøst at referere til socialismen som en forpligtende forståelsehorisont for politisk handlen i samfundet". Før '89 var socialismen med andre ord lyslevende som forståelsehorisont. Men så blev den, nærmest med dags varsel, en umulig størrelse, en klods om benet i det moderne samfund. For det moderne menneske har den socialistiske idé samme status som troen på nisser, kloge koner eller den ubesmittede undfangelse: kuriøse effekter i historiens museum.

Som argument for denne radikale kritik refererer forfatteren for det første til Holger K. Nielsen, der i sin bog om moderne socialisme ifølge Øjvind Larsen ikke tale som socialist, men som moralist. Det er muligvis korrekt. Men det er dog en underlig logik der tilsiger, at fordi en enkelt erklæret socialist argumenterer svagt for sin sag, så er det socialistiske argument som sådan afgået ved døden.

For det andet henviser han til den danske venstrefløjs europapolitik. Lad os for nemhedens skyld tage forfatteren på ordet, og give ham ret i at den er umoderne. Men når vi taler om socialismen, så taler vi dog immervæk om en samling af ideer og bevægelser, som har øvet afgørende indflydelse på de sidste ca. 150 års verdenshistorie. Set i den sammenhæng er det vel at overvurdere den danske venstrefløj en smule, hvis dens europapolitik - der alt andet lige er et geografisk og historisk afgrænset problem - skulle tælle som hovedargument for socialismens u-modernitet.

Øjvind Larsens to eksempler handler om socialister, som forsøger at formulere et svar på en aktuel, politisk udfordring. Begge forsøg kan med rimelighed kritiseres. Men hvis man vil drage slutninger fra disse eksempler til socialismen som generel samfundsteori, så må man dog som minimum vise hvilke at denne teoris hovedpointer der er skyld i at forsøgene fejler.

Det gør Øjvind Larsen imidlertid ikke på noget tidspunkt i sin kronik.

Derimod tilslutter han sig i det store og hele hvad han betegner som Holger K. Niensens "moralske fordringer" til samfundsudviklingen, men afviser det som illusion at tro at der skulle være nogle "specielle socialistiske midler til at nå almene moralske mål".

For mig at se er det Øjvind Larsen der hænger fast i en illusion: nemlig illusionen om at politik blot er et spørgsmål om at finde de rette tekniske løsninger på alment accepterede problemer. Lad mig med et enkelt eksempel fra virkelighedens verden forsøge at vise, at det netop ikke er tilfældet.

I Vesteuropa har vi længe haft massearbejdsløshed - i EU drejer det sig for tiden om et par og tyve millioner, som på denne måde er sat udenfor fællesskabet. På det moralske plan hersker der bred konsensus - fra det yderste højre til det yderste venstre - om at dette forhold er uacceptabelt, og at målet er arbejdsløshedens afskaffelse. Men når det kommer til at vælge de politiske midler til at nå dette mål, så er det slut med enigheden. Så viser det sig at de borgerlige partier har et ideologisk betinget mål, nemlig det frie marked, som står over bekæmpelse af arbejdsløsheden. Fra vores hjemlige debat ved vi, at V, K og Z nærmest hysterisk modsætter sig ethvert forsøg på en mere rimelig fordeling af det eksisterende arbejde, med henvisning til mulige, fremtidige "flaskehalse" som måske, måske ikke vil genere det frie marked for arbejdskraft. I stedet vender man sig, desværre sammen med dele af Socialdemokratiet, mod de arbejdsløse: de skal opdrages til mere ihærdigt at søge det arbejde der ikke er der. De borgerliges moralske erkendelse af arbejdsløshedens problem ender med at blive til moraliseren overfor de arbejdsløse. Det socialistiske løsningsforslag fastholder derimod at arbejdsløsheden er et samfundsmæssigt problem, og må behandles på samfundsplan - f.eks. v.h.a. reformer der fordeler det eksisterende arbejde på en mere retfærdig måde.

Dette eksempel viser hvordan forholdet mellem økonomi og politik, i modsætning til hvad Øjvind Larsen hævder, er en højst aktuell - og i denne forstand moderne - problemstilling. Den liberale løsning er at sætte det første over det sidste: politikken må underordne sig markedet, som angiveligt er det bedste redskab til at sikre økonomisk effektivitet. Den socialistiske løsning går omvendt ud på at udvide politikken - som pr. definition er den sfære hvor den demokratiske beslutningsproces finder sted - til også at omfatte økonomien.

Det var da også det der formelt skete i Østeuropa, da produktionsmidlerne overgik til samfundseje. Problemet var blot at demokratiet manglede i den politiske sfære. Herhjemme har vi gode erfaringer med et demokratisk system, som historisk set baserer sig på folkelige bevægelser. Men desværre er fundamentale samfundsmæssige forhold stadigvæk unddraget den demokratiske beslutningsproces. Det er formodentlig hovedårsagen til den stigende afmagt i det politiske system, og den omsiggribende henvisning til "de økonomiske realiteter" som en determinerende instans over og udenfor folkestyret.

På denne måde viser moderniteten sit janushoved: markedets og subjektets frigørelse var den impuls der førte frem til bl.a. den politiske og personlige frihed, som vi for alt i verden ikke vil undvære. Men samtidig har den borgerlige modernitet installeret det økonomiske rationale som den nye gud - komplet med druider i form af økonomiske vismænd - hvorunder vi alle har at bøje os. Eller som Karl Marx udtrykte det, så har det borgerlige samfund fremtryllet så vældige produktions- og samfærdselsmidler, at det er som troldmanden i eventyret der ikke længere er i stand til at beherske de underjordiske magter han selv har manet frem. Resultatet er, at alle vore opfindelser og fremskridt synes at føre til at materielle kræfter får åndeligt liv, og at det menneskelige liv afstumpes til en materiel kraft.

Marx var selv en radikal modernist. Hans tanker var et barn af oplysningstidens tro på at mennesket kan beherske sin egen historie. Hans originale bidrag - som i dag forekommer så selvfølgeligt, at vi har en tendens til at glemme dets originalitet - bestod i at insistere på at man for at påvirke historien måtte forholde sig konkret til tidens forskellige sociale interesser. Og hans livs projekt bestod i teoretisk at identificere den klasse, som objektivt set havde den største interesse i at bringe samfundet tilbage under menneskelig kontrol, og praktisk at bidrage til dens organisering m.h.p. at udfylde denne rolle.

Dette projekt var og er socialismen i en nøddeskal. Dette projekt var og er på alle måder moderne. Det er i sin tankegang moderne i ordets betydning af epoke. Og det er moderne i ordets betydning af påtrængende aktualitet. Når man ser på de civilisationstruende problemer som den borgerlige modernitet har ført kloden ud i, kan man kun bemærke at hvis det socialistiske projekt ikke allerede fandtes, så havde vi været tvunget til at opfinde det.

Når Øjvind Larsen taler om at socialismen som forståelseshorisont gik i graven i '89, og samtidig tilslutter sig den danske tradition for grundtvigiansk/socialdemokratisk reformpolitik som sit eget ideal, så vidner det om en grundlæggende mangel på historisk bevidsthed. Denne reformpolitik, som dens mangler ufortalt bestemt har været et gode, bygger jo på ganske bestemte sociale forudsætninger, herunder ikke mindst eksistensen af en af de stærkeste og mest velorganiserede arbejderbevægelser i Europa. Havde den danske arbejderbevægelse været svagere, så ville Schlüter og Ellemann have haft betydeligt større held med deres 10-årige forsøg på at rulle velfærdsstaten tilbage. Og forestiller vi os at arbejderbevægelsen pludselig ophørte med at eksistere, så ville det ikke tage Anders Fogh Rasmussen m.fl. mange dage at indføre sin minimalstat, hvor få har for meget, flere har for lidt og fanden tager de sidste. Moralske synspunkter på samfundets rette udvikling vil herefter være af ren akademisk interesse.

Men ret skal være ret: Øjvind Larsens kronik sætter fingeren på et ømt punkt. Nemlig venstrefløjens (og heri inkluderer jeg Socialdemokratiets) manglende evne til at formulere et aktuelt politisk projekt, som kan forbinde den udbredte moralske forståelse af tidens kulturelle, sociale og økologiske problemer, med et visionært og sammenhængende politisk alternativ. Efter at luften er gået ud af såvel projekt velfærdsstat som projekt revolution, er det som om den politiske energi også til en vis grad er gået ud af det progressive Danmark.

Derfor startede en bred kreds af venstreorienterede for nogen tid siden det uafhængige tidsskrift SALT, som en platform for politikudvikling på tværs af gamle, forældede skel. En af vores vigtigste ambitioner er at bidrage til formuleringen af en reformpolitik, som genskaber forbindelsen mellem de store visioner og den dagsaktuelle politik. Kun ved at genskabe denne forbindelse kan socialismen nemlig blive moderne i den tredje og politisk afgørende betydning af ordet: som den der præger den aktuelle dagsorden.

Oprindeligt trykt som kronik i Information d. 23.1.1995 som svar på en kronik af Øjvind Larsen.
Denne udgave: www.christianehoej.dk

Må benyttes til ikke kommercielle formål og med angivelse af kilde, som anført i
[Creative Commons](https://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/4.0/)

